Přátelství a dary v korespondenci Winfrieda / Bonifáce

MARTIN ŠENK

Šenk, Martin: Friendship and Gift-giving in the Correspondence of Winfried / Boniface

This article explores the relationship between friendship and gift-giving in the early Middle Ages. Friendship and its associated rituals are understood as part of the ‚rules of the game' that shaped medieval society. The ritual of gift-giving, which served to establish friendly relations and strengthen friendships, is explored here through the corpus of Saint Boniface's correspondence. By using the letters of Saint Boniface as an example, it is shown that gifts played a major role in building friendships.

Key Words *Saint Boniface; Friendship; Letters; Rituals; Gift-giving*

Contact *Univerzita Karlova; martin.senk@ff.cuni.cz*

DOI –10.15452/Historica.2024.15.0001

Úvod

Předávání darů patřilo ve středověku k jednomu z hlavních aspektů přátelství, sloužilo k utužování společenské atmosféry a vyjadřovalo symboliku aktu uzavírání přátelství či přímo přátelské smlouvy (*foedus amicitiae*). Obdarovávání lze přitom chápat jako důležitý rituál středověkého přátelství.[1] Úzkou vazbu mezi dary a družností je v nám dostupných pramenech možné pozorovat především v případě politické roviny přátelských vztahů.[2]

Ve středověké společnosti plnily dary různé funkce a jejich studium lze tedy vést mnoha směry. Například M. Mauss a na něj navazující bádání rozebralo funkci daru jako prostředku společenské reciprocity.[3] Na středověké reálie pak jeho teze aplikovala již řada badatelů.[4] Tato studie se záměrně omezuje pouze na propojení tématu přátelství a daru

[1] Viz zejm. přehled EPP, Verena: Rituale frühmittelalterlicher „amicicia". In: ALTHOFF, Gerd (Hg.): *Formen und Funktionen öffentlicher Kommunikation im Mittelalter*. Stuttgart 2001, s. 11–24.

[2] K vymezení jednotlivých rovin a funkcí, které přátelství ve středověku mohlo nabývat, viz ŠENK, Martin: Přátelství v korespondenci Alkuina z Yorku. *Studia Theologica* 25, 2023, č. 2, s. 47–71. DOI: https://doi.org/10.5507/sth.2023.029, kde je ukázáno, že v zásadě lze z dnešního pohledu ve středověkém přátelství nalézt politickou, duchovní a filozoficko-etickou rovinu. Jedná se však o moderní pomocný konstrukt. Jednotlivé dimenze jsou zpravidla úzce propojeny a (studované) prameny je nerozlišují.

[3] O daru jako prostředku společenské reciprocity pojednal ve svém klasickém zamyšlení MAUSS, Marcel: *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*. Praha 1999, passim; dále srov. např. BATAILLE, Georges: *Prokletá část : Teorie náboženství*. Praha 1998, zejm. s. 51–88; DERRIDA, Jacques: *Given Time : I. Counterfeit Money*. Chicago – London 1991, passim; či výbor zásadních studií SCHRIFT, Alan D. (ed.): *The Logic of the Gift : Toward an Ethic of Generosity*. New York – London 1997.

[4] Z podnětů současné medievistiky srov. alespoň CURTA, Florin: Merovingian and Carolingian Gift Giving. *Speculum* 81, 2006, č. 3, s. 671–699, kde lze nalézt i základní metodologické vymezení tématu a příslušnou bibliografii; či nověji IDEM: Gift-Giving and Violence in Bulgaria and Poland : A Comparative Approach to Ruling Strategies in the Early Middle Ages. In: MOŹDZIOCH, Sławomir – WISZEWSKI, Przemysław (eds.): *Consensus or Violence? : Cohesive Forces in Early and High Medieval Societies (9th–14th c.)*. Wroclaw 2013, s. 113–144; a celou škálu přístupů v DAVIES, Wendy – FOURACRE, Paul (eds.) *: The Languages of Gift in the Early Middle*

This work is licenced under the Creative Commons Attribution 4.0 International license for non-commercial purposes.

v dobové korespondenci, proto nejsou na danou matérii systematicky aplikovány zjištění antropologie, sociologie, ekonomie či filozofie o funkci daru či o reciprocitě jakožto kulturně-antropologickém fenoménu.

Na úvod lze zmínit jeden proslulý příklad z vrcholného středověku. Kronikář známý jako Gallus Anonymus zachytil na počátku 12. století popis hnězdenských událostí roku 1000, kdy mělo dojít k povýšení Boleslava na krále a tento akt měla provázet pečlivě inscenovaná ceremonie a navázání přátelství. Gallův popis předávání darů a postupného navazování přátelské atmosféry je natolik výmluvný a pro vrcholný středověk reprezentativní, že jej uvedu v celé délce:

Boleslav jej [Otu III.] *přijal s takovou poctou a okázalostí, s jakou se slušelo králi přijmout římského císaře a tak významného hosta.* [...] *Když římský císař viděl jeho slávu, moc a bohatství, pln obdivu řekl: ‚Při koruně mého císařství! To, co vidím, je větší, než co jsem poznal z doslechu.‘ Po poradě se svými velmoži přede všemi dodal: ‚Nehodí se pro tak znamenitého a velikého muže, aby byl nazýván jako jeden z mnoha panovníků knížetem nebo hrabětem, nýbrž aby byl slavnostně povýšen na královský trůn a ověnčen diadémem.‘ A vzal císařský diadém ze své hlavy, položil ho na Boleslavovu hlavu na znamení přátelství* [*amicicie fedus* – tedy přímo na znamení „přátelské smlouvy“] *a na vítěznou korouhev mu dal darem hřeb z kříže Páně s kopím svatého Mauricia. Za to mu Boleslav daroval paži svatého Vojtěcha. Ten den je navzájem spojila tak veliká úcta, že jej císař ustavil bratrem a spolupracovníkem císařství a nazval ho přítelem a spojencem římského národa.* [...] *Poté, co byl Boleslav císařem tak slavně povýšen na krále, osvědčil vrozenou štědrost tím, že po dobu tří dnů svého posvěcení vystrojil královskou a císařskou hostinu a každý den vyměnil všechno nádobí a stolní náčiní a nahradil je různým jiným a mnohem cennějším. Po skončení hostiny přikázal číšníkům a stolníkům shromáždit ze všech stolů zlaté a stříbrné nádobí za poslední tři dny, neboť tam žádné dřevěné nebylo, zejména číše a poháry, mísy a podnosy a rohové nálevky, a dát je císaři, nikoliv jako daň od panovníka, nýbrž aby jej uctil. Stejně tak rozkázal komorníkům přinést rozprostřené ubrusy a záclony, koberce, pokrývky, ubrousky, ručníky a vše, co bylo určené k prostírání, a odnést to do císařovy komnaty. Kromě toho mu dal také mnoho jiných nádob, hlavně zlatých a stříbrných rozmanitého provedení, různobarevné pláště, šperky dosud nevídaného druhu, drahé kameny a toho všeho mu dal tolik, že císař považoval takové dary za zázrak. Jednotlivá jeho knížata obdaroval tak okázale, že z lidí, kteří mu byli přátelsky nakloněni, učinil své nejlepší přátele. Avšak kdo by mohl vypočítat, kolik a jaké dary dal předním mužům, protože skoro nikdo z jeho osobní služby neodešel neobdarován. Rozradostnělý císař se poté s velkými dary vrátil k vlastním záležitostem.*[5]

Ages. Cambridge 2010; a GRÜNBART, Michael (Hg.): *Geschenke erhalten die Freundschaft : Gabentausch und Netzwerkpflege im europäischen Mittelalter*. Berlin 2011.

[5] Lehce upravený překlad podle FÖRSTER, Josef (přel.): *Gallus Anonymus* : *Kronika a činy polských knížat a vládců*. Praha 2009, s. 32–34. *Quem Bolezlauus sic honorifice et magnifice suscepit, ut regem, imperatorem Romanum ac tantum hospitem suscipere decens fuit.* [...] *Cuius gloriam et potentiam et divitias imperator Romanus consiederans, admirando dixit: Per coronam imperii mei, maiora sunt que video, quam fama percepi. Suorumque consultu magnatum coram omnibus adecit: Non est dignum tantum ac virum talem sicut unum de principibus ducem aut comitem nominari, sed in regale solium glorianter redimitum diademate sublimari. Et accipiens imperiale diadema capitis sui, capiti Bolezlaui in amicicie fedus inposuit et pro vexillo triumphali clavum ei de cruce Domini cum lancea sancti Mauritij dono dedit, pro quibus illi Bolezlauus sancti Adalberti brachium redonavit. Et tanta sunt illa die dileccione couniti, quod imperator eum fratrem et cooperatorem imperii constituit, et populi Romani amicum et socium appellavit.* [...] *Igitur Bolezlauus in regem ab imperatore tam gloriose sublimatus inditam sibi liberatitatem exercuit, cum tribus sue consecracionis diebus, convivium regaliter et imperialiter celebravit, singulisque diebus vasa omnia et supellectilia transmutavit, aliaqua diversa multoque preciosiora presentavit. Finito namque convivio pincernas et dapiferos vasa aurea et argentea, nulla enim lingea ibi habebantur, cyphos videlicet et cuppas, lances et scutellas et*

Není třeba přitom rozebírat, do jaké míry kronikář reflektoval historickou paměť na danou událost a nakolik ve své zprávě fabuloval. Zásadní totiž je, že daný popis představoval idealizovanou podobu toho, jak měla být politická přátelství uzavírána. Pokud se kronikář při popisu událostí v Hnězdně odchýlil od historických faktů, o to více je tento popis důležitý, neboť Gallovi umožnil zaznamenat to, co se z jeho pohledu stát mělo. Podle Gallova narativu tudíž ceremoniálně předávané dary hrály v procesu nastolování družné společenské atmosféry a při uzavírání přátelství velkou roli. Zároveň budovaly mezi oběma stranami vztah založený na reciprocitě, což dále prohlubovalo přátelskou vazbu.[6]

Studium personálních vazeb, stejně jako rituálů, které jejich budování provázely, se v současnosti jeví jako poměrně důležité. Soudobé bádání totiž ukazuje, že poté, co bylo odmítnuto paradigma raně středověkých počátků lenních vazeb, nastává potřeba nabídnout alternativní koncepty, které by umožňovaly popsat vývoj vztahů v raně středověké společnosti. Výzkum se v tomto ohledu ubírá především dvěma směry. Zatímco jeden se zaměřuje na studium právních a hospodářských reálií, druhý se snaží objasnit podobu nepsaných společenských vazeb (které bývají označovány jako *Spielregeln* – „pravidla hry"). Mezi hlavní společenské vazby v raném středověku přitom patří symbolický a vysoce ritualizovaný svět přátelství.[7]

Problematika významu přátelství a darů je v latinské tradici dobře zmapovaná pro pozdně antické reálie a následně od 10. století dále, přičemž právě 10. století se dosavadnímu bádání jeví jako jistá zlatá doba přátelských svazků na evropském Západě.[8] V tomto příspěvku se proto pozornost zaměří na období pozdně merovejské a raně karolinské, která byla do značné míry formativní a vytvořila předpoklady pro rozkvět přátelských vazeb ve vrcholném středověku.

---

cornua de mensis omnibus trium dierum congregare precepit et imperatori pro honore, non pro principali munere presentavit. A camerariis vero pallia extensa et cortinas, tapetia, strata, mantilia, manuteria et quecumque servicio presentata fuerunt, iussit similiter congregare et in cameram imperatoris comportare. Insuper etiam alia plura dedit vasa, scilicet aurea et argentea diversi operis, pallia vero diversi coloris, ornamenta generis ignoti, lapides preciosos et huiusmodi tot et tanta presentavit, quod imperator tanta munera pro miraculo reputavit. Singulos vero principes eis ita magnifice muneravit, quod eos ex amicis amicissimos acquisivit. Sed quis dinumerare poterit qualita et quanta maioribus dona dedit, cum nec unus quidem inquilinus de tanta multitudine sine munere recessit. Imperator autem letus magnis cum muneribus ad propria remeavit […]. MALECZYŃSKY, Karol (ed.): *Monumenta Poloniae Historica Nova Series, 2: Galli Anonymi cronicae et gesta ducum sive principum Polonorum*. Krakau 1952, s. 18–21.

6 V kontextu zde rozebírané problematiky přátelství a darů se pasáží zabýval zejm. ALTHOFF, Gerd: *Otto III*. Darmstadt 1996, s. 138–147.

7 Pro aktuální přehled výzkumu viz DENDORFER, Jürgen – PATZOLD, Steffen (Hg.): *Tenere et habere : Leihen als soziale Praxis im frühen und hohen Mittelalter*. Ostfildern 2023, kde mj. editoři na s. 461–462 výstižně poukazují, že Althoffem nastolené paradigma symbolické a ritualizované veřejné komunikace (viz např. shrnutí v ALTHOFF, Gerd: *Spielregeln der Politik im Mittelalter : Kommunikation in Frieden und Fehde*. Darmstadt 2014, s. 366–387) je nadále nosné. V českém prostředí lze odkázat alespoň na dva důležité příspěvky: ZELENKA, Jan: *Beneficium et feudum : Podoba a proměny lenního institutu*. Praha 2016; RAZIM, Jakub: *Věrní Přemyslovci a barbaršti Čechové : Česko-říšské vztahy v raném a vrcholném středověku*. Praha 2017, které aktuální debaty reflektují.

8 Srov. EPP, Verena: *Amicitia : Zur Geschichte personaler, sozialer, politischer und geistlicher Beziehungen im frühen Mittelalter.* Stuttgart 1999, passim; ke vztahu přátelství a darů např. tamtéž, s. 76–82; ALTHOFF, Gerd: *Verwandte, Freunde und Getreue : Zum politischen Stellenwert der Gruppenbindungen im früheren Mittelalter.* Darmstadt 1990, zejm. s. 85–118; ALTHOFF, Gerd: *Amicitiae und Pacta : Bündnis, Einigung, Politik und Gebetsgedenken im beginnenden 10. Jahrhundert.* Hannover 1992, passim. Pro pozdější období viz např. GARNIER, Claudia: *Amicus amicis, inimicus inimicis : Politische Freundschaft und fürstliche Netzwerke im 13. Jahrhundert*. Stuttgart 2000, passim. Česky srov. alespoň SUCHÁNEK, Drahomír: Východofranská říše mezi decentralizací a jednotou : Příspěvek k integraci franského prostoru po vymření karolínské dynastie. In: IZDNÝ, Jakub a kol.: *Amicis omnia sunt communia : Integrace a dezintegrace v dějinách, společnosti a literatuře*. Praha 2022, s. 63–75.

Přátelství a dary v kontextu merovejské a raně karolinské korespondence

Možností, jak přistoupit ke studiu přátelství a darů v pozdně merovejském a raně karolinském období, je vícero.[9] Například je možné zaměřit se na normativní prameny a pomocí analýzy dochovaných privilegií a donací sledovat utváření klientských sítí. Nebo lze pozornost směřovat na narativní prameny a na pozadí jejich vyprávění sledovat formy veřejné komunikace. Bádání v tomto kontextu již dlouho rozebírá především slavný případ slona Abdula Abbáse, kterého věnoval Karlu Velikému Hárun-al-Rašíd.[10] Cenný a neobvyklý dar na Karla Velikého a jeho dvořany silně zapůsobil – přátelství, které takto Karel Veliký s Hárunem-al-Rašídem navázal, proto i Karlův životopisec Einhard jmenuje jako jeden z hlavních císařových úspěchů.[11]

Tato studie se však vydává jiným směrem, neboť je zde rozebrána souvislost mezi dary a přátelstvím v dobové korespondenci, a to především v korespondenci anglosaského misionáře, který působil v nejbližším okolí Karlovců – Winfrieda / Bonifáce. Tím je zároveň řečeno, že ambicí této práce není rozřadit jednotlivé zmínky o darech a kvantifikovat, v kolika dopisech se vyskytuje ta či ona forma daru, ale poukázat na daném korpusu dopisů na vztah mezi přátelstvím a dary.

Výběr přitom není nikterak náhodný, neboť právě Bonifácova korespondence v přístupu k tématu přátelství kvalitativně i kvantitativně značně převyšuje dochovanou písemnou produkci předcházejícího období (snad s výjimkou díla Venantia Fortunata).[12] Ostatně dochovaný korpus dopisů svatého Bonifáce lze společně s dílem Alkuina z Yorku chápat jako jistý vrchol raně středověkého přístupu k tématu přátelství.

Nejprve je třeba alespoň stručně charakterizovat, jakým způsobem je v raně středověké korespondenci (především franského kulturního okruhu) zobrazováno přátelství. Korespondence byla nejen prostředkem komunikace, ale do značné míry formálním žánrem, u kterého se předpokládalo, že jeho obsah vejde ve veřejnou známost. Přátelství přitom mohla nabývat rozličných forem a funkcí. V korespondenci merovejských panovníků lze pozorovat projevy přátelství, jež mělo formu oficiálního vztahu, který zavazoval obě strany k určitým povinnostem. Přímo se zde můžeme setkat i s termínem *foedus amicitiae* – tedy „přátelské smlouvy".[13] V dopisech církevních autorů působících na královském dvoře lze

[9] Inspirativní jsou především metodologická zamyšlení HASELDINE, Julian P.: Friendship Networks in Medieval Europe : New Models of a Political Relationship. *Amity : The Journal of Friendship Studies* 1, 2013, s. 69–88; CURTA, F.: Merovingian, s. 671–699.

[10] Srov. např. FRIED, Johannes: *Karl der Grosse : Gewalt und Glaube.* München 2018, s. 465–467, 515–516; HACK, Achim T.: *Abul Abaz : Zur Biographie eines Elefanten*. Badenweiler 2011. V českém prostředí lze doporučit vynikající studii JÍLEK, Jan – KALHOUS, David: Studie o slonovi : Darování exotického zvířete jako prostředek politické komunikace v antice a raném středověku. In: UNGERMAN, Šimon – PŘICHYSTALOVÁ, Renáta (eds.): *Zaměřeno na středověk : Zdeňku Měřínskému k 60. narozeninám*. Praha 2010, s. 549–565.

[11] Viz *Auxit etiam gloriam regni sui quibusdam regibus ac gentibus per amicitiam sibi conciliatis.* […] *Cum Aaron rege Persarum, qui excepta India totum poene tenebat orientem, talem habuit in amicitia concordiam, ut is gratiam eius omnium, qui in toto orbe terrarum erant, regum ac principum amicitiae praeponeret solumque illum honore ac munificentia sibi colendum iudicaret.* PERTZ, Georg H. – WAITZ, Georg (eds.): *Monumenta Germaniae Historica* (dále jen MGH) : *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi,* 25: *Einhardi Vita Karoli Magni*. Hannover – Leipzig 1911, s. 19.

[12] Pro přehled vývoje přístupu k tématu přátelství na latinském Západě v raném středověku viz ŠENK, M.: Přátelství, s. 51–59. K tomu srov. zejm. MCGUIRE, Brian P.: *Friendship and Community : The Monastic Experience, 350–1250*. Ithaca – London 2010, s. 105–133.

13 Viz […] qui vivens imperatoribus ac regibus vel gentibus universisque fidem inmaculatam promissasque semel amicitias firmis condicionibus conservavit […] Amicitias nostras, quas delectabiliter requiritis, stabiliter rogamus,

pak pozorovat tendenci budovat skrze přátelství síť kontaktů a patronátních vazeb, které měly sloužit k osobnímu prospěchu daných jedinců – zvláště výrazná je tato tendence například v korespondenci Venantia Fortunata a Desideria z Cahors.[14] Korespondence Venantia Fortunata je přitom v jistém smyslu specifická, neboť obsahuje i velký důraz naduchovní rovinu přátelství, čímž Venantius navázal na tradici církevních otců v christianizaci tématu přátelství.[15]

V představách zde sledovaných autorů nevznikají přátelství samovolně, ale jejich uzavření (i pokud se jedná o nepolitická přátelství) je formálním aktem.[16] Příkladem jsou Alkuinova slova, která adresoval biskupovi Higbaldovi z Lindisfarne: *Mírumilovné přátelství bratrské lásky, které má být mezi služebníky Božími nedotknutelně udržováno, bylo také mezi námi kdysi zvláštním způsobem slovně uzavřeno*.[17] Přátelství je pak rozličnými způsoby pěstováno a rozvíjeno. Jedním z těchto zvyků byla výměna korespondence (jež vlastně představovala dary *sui generis*), ze které se můžeme dozvědět o dalším rituálu, a to o výměně darů.

Zde se dostáváme i k samotnému zobrazení darů v korespondenci. Jako dary jsou zde chápány ty předměty uvedené v dopisech, které jsou věnovány bez explicitně zmíněné platby či protihodnoty. Jedná se do značné míry o funkční vymezení daru a tímto přístupem respektuji dosavadní diskurz (především pak studie A. V. Tyrrell a V. Epp), který jako dary chápe předávané předměty, ale nikoliv například modlitby. Toto funkční vymezení přitom vychází i z dobové terminologie, která se s dary v tehdejší korespondenci pojí (viz především dva základní termíny *munera* a *dona*, zřídka pak též *xenia*, přičemž bych dodal, že u Bonifáce doložené ve formě *exenia* a *eulogiae*). Spektrum darů, které lze v souvislosti s přátelstvím v dopisech spatřit, je značně široké – od drobností po dary velkolepé a luxusní. Tyto dary měly i různé funkce – zatímco některé dary, například jídlo a ošacení, měly primárně sloužit k hmotné pomoci a lze je chápat jako výraz přátelské solidarity, jiné dary byly spíše symbolické.[18] Na význam darů v raně středověké korespondenci poukazuje

studeatis, et, quod melius foedere inviolabili permaneant, ab animis vestris, nullis intercedentibus causis, absistant. DÜMMLER, Ernst (ed.): *MGH : Epistolae, 1: Epistolae Merowingici et Karolini aevi I: Epistolae Austrasicae. Berlin 1892,* s. 132. Tranqullitatis vestrae supereminens dignitas, quae cursu prosperitatis vos extulit, rempublicam felicissime regere, hortatur nos efficaciter, si Christi dictum placuerit, amicitiarum foedera propagare. Tamtéž, s. 141. K politické rovině přátelství v raném středověku viz zejm. *ALTHOFF, G.: Verwandte*, s. 85–106.

[14] K bohaté korespondenci těchto autorů, která je prodchnuta odkazy na budování přátelských vazeb, např. MATHISEN, Ralph W.: Desiderius of Cahors : Last of the Romans. In: DIEFENBACH, Steffen – MÜLLER, Gernot M. (eds.): *Gallien in Spätantike und Frühmittelalter : Kulturgeschichte einer Region*. Berlin 2013, s. 455–469; ROSENWEIN, Barbara H.: *Emotional Communities in the Early Middle Ages*. Ithaca – London 2006, s. 130–162; WILLIARD, Hope: *Friendship in the Merovingian Kingdoms : Venantius Fortunatus and His Contemporaries*. Leeds 2022, passim (k tomu srov. ŠENK, Martin: Review : Williard, Hope : Friendship in the Merovingian Kingdoms : Venantius Fortunatus and His Contemporaries. *Listy filologické* 145, 2022, č. 3–4, s. 445–448).

[15] Srov. ŠENK, M.: Přátelství, s. 52–53.

[16] GOETZ, Hans W.: „Beatus Homo qui invenit amicum" : The Concept of Friendship in Early Medieval Letters of the Anglo-Saxon Tradition on the Continent (Boniface, Alcuin). In: HASELDINE, Julian P. (ed.): *Friendship in Medieval Europe.* Stroud 1999, s. 126 a příslušné pozn. na s. 133–134, kde lze nalézt odkazy na prameny.

[17] *Amicitia fraternae dilectionis, quae inter homines Dei servos inviolata debet observari, olim inter nos quoque specialiter verbis est coniuncta pacifica.* Alcvini sive Albini epistolae. In: DÜMMLER, Ernst (ed.): MGH : *Epistolae,* 4: *Epistolae Karolini aevi* II. Berlin 1895, s. 65.

[18] Pro celé spektrum příkladů srov. TYRRELL, Alice V.: *Merovingian Letters and Letter Writers.* Turnhout 2019, s. 177–195 (v kontextu vývoje korespondence); EPP, V.: Amicitia, s. 76–82 (v kontextu vývoje přátelství); CURTA, F.: Merovingian, s. 671–699; FOURACRE, Paul: The Use of the Term Beneficium in Frankish Sources : A Society Based on Favours. In: DAVIES, W. – FOURACRE, P. (eds.): The Languages, s. 62–88. Pro zamyšlení z delší časové perspektivy případně SIGNORI, Gabriela: „Geschenke erhalten die Freundschaft" :

například kvantitativní shrnutí A. V. Tyrrell, podle níž se zmínky o darech vyskytují zhruba v 16 % merovejských dopisů.[19]

V kontextu studia přátelství je třeba zmínit, že dochovaný soubor korespondence svatého Bonifáce může na první pohled působit rozsáhle, v praxi se však jedná pouze o necelých 100 dopisů. Korpus Bonifácovy korespondence (č. 9–109 v Tanglově edici) je totiž protkán též papežskými dopisy, z nichž u některých nebyl Bonifác výhradním příjemcem, a korespondencí mohučského metropolity Lulla. Stejně tak řada dopisů je ryze formálního charakteru (například dopis z roku 723, ve kterém Karel Martel bere Bonifáce pod svoji ochranu). Jelikož je v korespondenci dochováno vždy jen několik dopisů, které Bonifác adresoval konkrétní osobě (výjimkou je pochopitelně papežská korespondence), je naše poznání o vývoji vztahu mezi Bonifácem a konkrétními osobami značně limitováno – na rozdíl od pozdější korespondence Alkuina z Yorku (viz zejména četné dopisy Arnovi ze Salcburku).

Níže nastíněné příklady Bonifácových dopisů z Tanglovy edice, jejichž analýza je základem této studie, jsou vědomě vybraným reprezentativním vzorkem různých druhů reflexe vztahu přátelství a darů z dochované korespondence tohoto anglosaského misionáře. Ostatně uvést kompletní výčet dopisů, ve kterých se vyskytují dary, by ve své podstatě znamenalo reprodukovat třetinu Bonifácovy korespondence (což kvantitativně vyhodnotila již A. V. Tyrrell).[20]

Přátelství a dary v korespondenci Winfrieda / Bonifáce

Bonifác se narodil v letech 672–675 do urozeného rodu v anglosaském Wessexu a zprvu nosil jméno Winfried. V sedmi letech vstoupil do kláštera Nursling, kde se mu dostalo duchovního vzdělání. V roce 716 se vydal na duchovní cestu do Fríska, záhy se však vrátil a stal se opatem. Již v roce 718 ale opustil vlast znovu, a tentokrát již natrvalo. Svůj život následně zasvětil misijní činnosti a reorganizaci franské církve. Několikrát byl v této souvislosti u papeže v Římě, přičemž již během první návštěvy Říma v roce 719 přijal misijní pověření a dostal jméno Bonifác. Roku 732 pak obdržel od papeže Řehoře III. *pallium* a byl povýšen na arcibiskupa. V rámci svých aktivit se Bonifác spoléhal především na své četné anglosaské přátele, kterým svěřoval i důležité úkoly a úřady. Naopak ze strany franského duchovenstva narážel na tvrdý odpor, který se snažil (ne zcela úspěšně) překonat právě spoluprací s papežstvím a anglosaskými druhy. Poté, co Bonifácův plán reorganizace franské církve ztroskotal a Bonifác se musel spokojit s reorganizací církve v Germánii a s titulem arcibiskupa v Mohuči, stáhl se z aktivního politického života. Zemřel násilnou smrtí v roce 754 během misijní cesty do Fríska.[21]

O Bonifácově životě nás mimo jiné zpravuje obsáhlý korpus jeho korespondence.[22]

Freundschaftsideal und Freundschaftspraxis in der mittelalterlichen Briefliteratur. In: GRÜNBART, M. (Hg.): Geschenke, s. 187–208.

[19] TYRRELL, A. V.: Merovingian Letters, s. 178.

[20] Tamtéž.

[21] Z obsáhlé literatury k Bonifácovu životopisu zejm. SCHIEFFER, Theodor: *Winfrid-Bonifatius und die christliche Grundlegung Europas.* Darmstadt 1972, s. 103–275; SCHIEFFER, Rudolf: Boniface : His Life and Work. In: AAIJ, Michel – GODLOVE, Shannon (eds.): *A Companion to Boniface.* Leiden – Boston 2020, s. 9–26; pro širší kontextualizaci pak především PALMER, James T.: *Anglo-Saxons in a Frankish World, 690–900.* Turnhout 2009, passim.

[22] Pro mnohostrannou charakteristiku Bonifácovy korespondence srov. alespoň AAIJ, Michel: *The Boniface*

V něm se přitom téma přátelství a darů vyskytuje až pozoruhodně často. Ve svých dopisech se Bonifác například zmiňuje o tom, jak svým ostrovním přátelům posílá rozličné knihy a také je od nich zároveň přijímá. Kupříkladu v dopise, který zaslal roku 735 či 736 abatyši Eadburg z kláštera Minster-in-Thanet, nejprve poukazuje na to, že je pojí dlouho trvající duchovní pouto,[23] a následně jí děkuje za útěchu v podobě svatých knih.[24] V jiném dopise roku 735 téže abatyši Bonifác poděkoval za všechna dobrodiní, která mu prokázala – jmenovitě děkuje za knihy a za oblečení, a následně prosí o rukopis epištol sv. Petra provedený ve zlatém písmu.[25]

Než přejdeme k dalším ukázkám z Bonifácovy korespondence, objasníme si na příkladu jeho dopisů s Eadburgou a její krajankou Leobou, s jakými limity se pojí výzkum přátelství v těchto pramenech.

Eadburga patřila zřejmě do skupiny nejbližších Bonifácových přátel – ostatně dochovaly se čtyři dopisy, které jí Bonifác věnoval, což je v kontextu jeho korespondence nadprůměrný počet. První z nich poslal Bonifác abatyši již v roce 716. Jedná se o rozsáhlý popis vize jistého mnicha z kláštera Wenlock, který si Eadburga od Boniface sama vyžádala. Kromě formálního přátelského pozdravu (*intimae caritatis salutem*) dopis neobsahuje žádnou zmínku o vzájemném přátelství.[26] Na dva výše zmíněné dopisy navazuje v dochovaném souboru korespondence již jen jeden dopis, který vznikl v letech 742–746. Zpráva začíná projevem vřelého duchovního přátelství, které Bonifác k abatyši cítí (*aureo spiritalis amoris vinculo amplectende et divino ac virgineo caritatis osculo stringende sorori Eadburge* [...] *Bonifatius* [...] *salutem*). Dále Bonifác již jen stručně informuje o nezdarech misijní činnosti a lamentuje nad zlovolnými pohany.[27] Vzhledem k tomu, že o Eadburze máme jen značně omezené množství pramenů (zejména dopis mohučského arcibiskupa Lulla či listinu mercijského krále Æthelbalda ohledně mýtného z lodi),[28] nelze na základě dochovaných dopisů o vývoji vztahu mezi Eadburgou a Bonifácem zjistit o mnoho více, než že jejich (postupně se prohlubující) přátelství bylo Bonifácem záměrně literárně reflektováno a provázeno výměnou darů.

Byť pramenů o abatyši Eadburze není mnoho, jedná se o relativně větší množství v porovnání s dalšími osobami, o nichž máme informace vlastně výhradně z dochovaných Bonifácových dopisů. Přesto lze v okruhu Bonifácových přátel nalézt i ženu, která sku-

---

Correspondence. In: IDEM – GODLOVE, S. (eds.): A Companion, s. 123–151.

23 *Dilectissime sorori et iam dudum spiritalis clientelle propinquitate conexe Eadburge abbatisse Bonifatius servus servorum Dei perennem in Christo salutem*. TANGL, Michael (ed.): MGH : *Epistolae selectae,* 1: *Die Briefe des heiligen Bonifatius und Lullus*. Berlin 1916, s. 54.

24 *Carissimam sororem remunerator aeternus iustorum operum in superna letificet curia angelorum, quae sanctorum librorum munera transmittendo exulem Germanicum spiritali lumine consolata est. quia, qui tenebrosos angulos Germanicarum gentium lustrare debet, nisi habeat lucernam pedibus et lumen semitis suis verbum Domini, in laqueum morti incidet*. Tamtéž, s. 54.

25 *Deum omnipotentem retributorem et remuneratorem omnium bonorum operum deprecor, ut tibi in celestibus mansionibus et in aeternis tabernaculis omnium beneficiorum truorum, que mihi prestitisti, aeternalem mercedem et in superna curia beatorum angelorum restituat, quia sepe sive solamine librorum sive vestimentorum adiuvamine pietas tua tristitiam meam consolata est. Sic et adhuc deprecor, ut augeas quod cepisti, id est ut mihi cum auro conscribas epistolas domini mei sancti Petri apostoli* [...]. Tamtéž, s. 60.

26 Tamtéž, s. 8–15.

27 Tamtéž, s. 136–137.

28 Mohučský metropolita Lull ve svém dopise Eadburze zdůraznil, že je oba pojí duchovní bratrské pouto, abatyši požádal o modlitby a sám jí zaslal dary – stříbrnou psací potřebu, pryskyřici a skořici. Tamtéž, s. 143. Listina je editovaná např. v KEMBLE, John M. (ed.): *Codex Diplomaticus Aevi Saxonici,* I. London 1839, s. 117–119.

tečně vstoupila do zorného pole historie a o níž máme zprávy i bez Bonifácových dopisů. Jedná se o jeptišku Leobu, jejíž život zachytil Rudolf z Fuldy v dlouhé a detailní hagiografii *Vita Leobae*.[29] Ačkoliv Leoba nepochybně měla významné postavení v Bonifácově životě a lze ji považovat za jednu z předních Bonifácových přítelkyň (ostatně byli spolu i příbuzní, jak Leoba sama zdůrazňovala), dochovaly se pouze tři dopisy z jejich vzájemné korespondence. Někdy po roce 732 zaslala Leoba dopis Bonifácovi, ve kterém ho žádala o modlitby za své rodiče. Tento dopis je podle Leoby zároveň darem, který má dále utužit jejich vzájemné přátelské pouto. Tento dopis je rovněž zajímavý tím, že v úvodu Leoba vzpomněla na přátelství, které pojilo jejího otce s Bonifácem.[30] To jen dále potvrzuje, že v raném středověku se jedinec nerodil jen do určitého příbuzenství, ale i do společenských vazeb svých rodičů, mezi nimiž byly vazby přátelské na předním místě.[31] Dále se nám dochoval velice stručný Bonifácův dopis Leobě ohledně jisté novicky. Tento obtížně datovatelný dopis (vznikl v rozmezí let 735–754) je formálně zdvořilý a pouze informativní.[32] V letech 742–746 se pak ve třetím dopise Bonifác obrátil nejen na Leobu, ale též na jeptišky Teclu a Cynethildu s žádostí o modlitbu. Dopis neobsahuje žádnou explicitní zmínku o přátelství či darech.[33] Byť tedy Leoba bývá označována za „nejdůležitější ženu v Bonifácově životě",[34] dochovaná korespondence o tomto vztahu mnoho bližšího nesděluje. Z toho je patrné, že pro analýzu vztahu mezi přátelstvím a darem je třeba využít zmínek napříč celým souborem dopisů a nespoléhat se pouze na rekonstrukci Bonifácových společenských vazeb.

Pokud tedy přejdeme k dalším dopisům, například svého bývalého žáka, opata Duddona, Bonifác roku 735 nejprve upomíná na jejich dlouhé přátelství a na povinnosti, které z takového přátelství vyplývají, a následně žádá Duddona o zaslání rukopisů: *Přeji si, nejdražší synu, abys byl pamětlivý výroku jakéhosi mudrce, který řekl: ‚Zachovej si starého přítele', a nezapomněl jsi nyní ve stáří na dávné přátelství, které jsme kdysi navázali a udržovali ještě jako mladíci, ale upamatoval ses na svého otce, jenž je nyní již sešlý věkem a obrací se všemi údy k cestě, na niž se musejí vydat všechny pozemské bytosti. A ačkoliv jsem ti byl pouze málo vzdělaným učitelem, přece jsem se ti snažil být ze všech nejodevzdanější, jak můžeš sám dosvědčit. Pamětliv této odevzdanosti, smiluj se nad starcem znaveným bouřemi zuřícími ze všech stran na germánském moři – tím míním, aby ses mě snažil podpořit modlitbami vysílanými k Bohu a pomoci mi [vybavit se] svatými texty a zejména duchovními spisy církevních otců.* […] *Prosím, aby ses mi uvolil zaslat spis věnovaný sv. Pavlovi, který mi chybí.*[35] Důležité je přitom poznamenat, že Bonifác Duddodonovi nenabídl žádnou

[29] WAITZ, Georg (ed.): MGH : *Scriptores*, 15,1: *Vita Leobae abbatissae Biscofesheimensis*. Hannover 1887, s. 121–131.

[30] TANGL, M. (ed.): MGH : Epistolae selectae, 1: Die Briefe, s. 52–53.

[31] Srov. ALTHOFF, G.: Verwandte, s. 2–3; ŠENK, M.: Přátelství, s. 58.

[32] TANGL, M. (ed.): MGH : Epistolae selectae, 1: Die Briefe, s. 216–217.

[33] Tamtéž, s. 139–140. Leobě adresoval mezi lety 739–754 dopis též Lull. Tamtéž, s. 223. Ačkoliv je tento dopis v Tanglově edici nadepsán jako: *Bitte um Fortdauer der Freundschaft*; […], dopis explicitní zmínku o přátelství (ani o darech) neobsahuje.

[34] Viz AAIJ, M.: The Boniface Correspondence, s. 147.

[35] *Memorem te esse, fili carissime, desidero sapientis cuiusdam sententiae, qui dixit: Serva antiquum amicum, ut antique amicitiae, quam in pueritia iam olim cepimus et servavimus, in senectute non obliviscaris, sed recorderis patris tui iam nunc decrepiti et membris omnibus ad viam universe terre vergentibus. Et licet parum doctus preceptor fuissem, tamen tibi omnium devotissimus, ut ipse testis es, esse studivi. Illius devotionis memor miserere iam senis Germanici maris tempestatibus undique quassantibus fatigati, hoc est, ut orationis ad Deum fusis me sublevare stu-*

Obr. 1: Jedno z nejstarších vyobrazení umučení sv. Bonifáce z fuldského sakramentáře (okolo roku 975), fol. 87r. Světec si chrání hlavu knihou před údery vrahů.

protihodnotu, proto se skutečně jedná o prosbu (!) o dar. Z Bonifácova pohledu je tudíž přiměřené přítele o dar požádat.

Téhož roku zaslal Bonifác dopis i arcibiskupovi Nothelmovi z Canterbury, ve kterém zdůrazňuje, že je pojí duchovní pouto lásky, a následně arcibiskupa žádá o zaslání rukopisu. Bonifác mimo jiné napsal: […] *modlím se* […], *abych byl s vámi provázán duchovním spojením v bratrském společenství* […] *a připoután takovým svazkem lásky si zasloužil být společně se svými bratry na cestách v jednotě katolické víry a sladkosti duchovní lásky vždy vaším společníkem. Podobně a snažně prosím, abyste mi obstarali a zaslali opis dopisu, ve kterém jsou, jak se říká, otázky biskupa Augustina, prvního učitele Anglů, a odpovědi svatého papeže Řehoře* […].[36]

V roce 746 či 747 pak Bonifác napsal arcibiskupovi Egbertovi z Yorku: *Když jsem přijal dary a knihy, které jsi mi s láskou poslal, pozvedl jsem ruce k nebi a vzdal velké díky Bohu, že mi dovolil objevit na mé dlouhé pouti takového přítele, který mi poskytl pomoc ve věcech pozemských a božskou útěchu ve věcech duchovních, a to svojí modlitbou a sdílením duchovního společenství.*[37] Bonifác přitom Egberta již v následujícím dopise (zaslaném v letech 747–751) přátelsky požádal o další knihu[38] a sám mu zaslal dary: *Kromě toho posíláme Vaší výsosti prostřednictvím posla těchto řádků místo polibků dva sudy vína a žádáme Vás, abyste si skrze láskyplné žádosti mezi námi se svými bratry tímto způsobem zlepšili den. Prosíme tedy, abyste s těmito našimi žádostmi zacházeli tak, aby se odměny za Vaše zásluhy zaskvěly na výsostech Božích.*[39]

Knihy tvořily důležitou položku mezi dary, kterými se Bonifác a jeho přátelé obdarovávali, ale zdaleka ne jedinou. Například biskupovi Pehthelmovi z Whithornu poslal Bonifác roku 735 oblečení. O tom, že se jednalo o symbolický dar, nás informuje sám Bonifác,

---

deas et in sanctis scripturis adiuvare, maxime in sanctorum patrum spiritalibus tractatibus. […] *rogo, ut mihi* […] *tractatus super apostolum Paulum, quae mihi deest, mittere digneris*. TANGL, M. (ed.): MGH : Epistolae selectae, 1: Die Briefe, s. 58–59. Za pomoc s překladem dopisů sv. Bonifáce děkuji Zuzaně Smetanové.

[36] […] *obsecro* […], *ut communioni fraterne* […] *vobiscum adunatus sim nexu spiritali et glutino caritatis coniunctus simul cum fraternis comitibus peregrinationis mee catholice fidei unitate et spiritalis amoris dulcedine semper sociatus vobis esse merear. Similiter et diligenter obsecro, ut illius epistole, qua continetur, ut dicunt, interrogationes Augustini pontificis ac preaedicatoris primi Anglorum et responsiones sancti Gregorii pape, exemplar mihi dirigere curetis* […]. Tamtéž, s. 57.

[37] *Caritatis tuae muneribus et libris susceptis erigens ad supera palmas magnas omnipotenti Deo gratias egi, qui mihi longe peregrinanti talem invenire concessit amicum, qui me et in rebus terrenis adiutorium et in spiritalibus oratione et unitate commonionis divinum solacium transmisit*. Tamtéž, s. 156–157.

[38] *Karitatis lacertis amplectendo amico immo spiritali germanitate copulando fratri summi pontificatus infula predito Ecberchto archiepiscopo Bonifatius exiguus episcopus legatus Germanicus catholice et apostolicae Romanae ecclesie florentem in Christo inmarcescibilis caritatis salutem. Dona ac libellos dulcissime bratitudinis vestre a vobis directa gratanti animo gaudentes suscepimus.* […] *Modo enim inhianter desiderantes flagitamus, ut nobis ad gaudium meroris nostri eo modo, quo et ante iam fecistis, aliquam particulam vel scintillam de candella ecclesiae, quam inluxit spiritus sanctus in regionibus provinciae vestrae, nobis destinare curetis: id est ut de tractatibus, quos spiritalis presbiter et investigator sanctarum scripturarum Beda reserando conposuit, partem qualemcunque transmittere dignemini;* […]. Tamtéž, s. 206–*207*.

[39] *Preterea celsitudini vestrae vice osculi duas vini cupellas per hunc portitorem litterarum transmisimus petentes, ut caritatis inter nos precibus nostris inde letum diem cum fratribus vestris faciatis. Obsecramus igitur, ut de istis petitionibus nostris faciatis, ut mercedis vestrae premia in caelorum culmine clarescant*. Tamtéž, s. 208. Zmínka o polibku mezi muži je v kontextu anglosaské a franské korespondence zcela běžným výrazovým prostředkem. K této problematice viz SMETANOVÁ, Zuzana – ŠENK, Martin: Sexualita Alkuina z Yorku a metodologická otázka studia „homoerotického" jazyka ve středověku. *Slovo a smysl* 19, 2022, č. 41, s. 13–23. DOI: https://doi.org/10.14712/23366680.2022.3.1.

neboť dodává, že je má použít na očištění nohou služebníků Božích.[40] Bonifác přitom zdůrazňuje, že oblečení zasílá, aby měl biskup u sebe něco od Bonifáce na památku.[41] Podobný dar v podobě osušky zaslal Bonifác v letech 742–746 též biskupu Danielovi z Winchesteru s dopisem, ve kterém biskupa žádá o zaslání jistého rukopisu.[42]

Když se v roce 748 na Bonifáce obrátil římský arcijáhen Theofylaktos, poslal Bonifácovi jako důkaz přátelství cizokrajné zboží: *My totiž udržujeme starodávnou lásku našeho přátelství, ačkoliv nás od sebe rozdělují mnohé národy a moře* […]. *A tak vám kvůli tomu, abyste si na nás vzpomněl, zasíláme zapečetěný dárek s požehnáním, a totiž skořici, koření, pepř a kadidlo.*[43]

Jindy v korespondenci vůbec nezazní specifikace předmětu, který dotyčný posílá, ale pouze je zdůrazněno, že daný dárek je symbolem vzájemné přátelské náklonnosti,[44] nebo že se ve spojitosti se zasílaným darem má toto pouto ještě více utužit.[45]

Pokud se zaměříme na spojitost mezi formálním (politickým) přátelstvím a dary, můžeme nahlédnout do dopisu, který roku 745 či 746 adresoval Bonifác mercijskému králi Æthelbaldovi: *Mezitím ti na znamení pravé lásky a oddaného přátelství posíláme jednoho jestřába a dva sokoly, dva štíty a dvě kopí a prosíme tě, abys tyto dárky ráčil pro žehnající lásku přijmout, třebaže tě nemusejí být hodné*.[46] Zajímavé je především darování loveckých ptáků, neboť ti měli i zřetelný alegorický význam – z pozdější doby máme doklady o tom, že například sokoli byli symbolem věrnosti.[47]

---

[40] *Preterea parva munuscula pro indicio caritatis vobis direximus, id est corporale pallium albis stigmatibus variatum et vollosam ad tergendos pedes servorum Dei*. TANGL, M. (ed.): MGH : Epistolae selectae, 1: Die Briefe, s. 56.

[41] *Quae petimus ut pro memoria accipere non dedignemini*. Tamtéž.

[42] *Interea per Forthereum presbiterum litteras et parva munuscula propter indicium pure caritatis transmitto vobis, id est casulam, non olosiricam, sed caprina lanugine mixtam et villosam ad tergendos pedes dilectionis vestrae*. Tamtéž, s. 131.

[43] *Nos etenim priscum sodalitatis retinentes amorem, quamvis variae in utrosque nationes et maria dividant* […]. *Benedictionis etenim munusculum ob recordationis nostri memoriam: cinnamomum, costum, piper et incensum pariter direximus obsignatum*. Tamtéž, s. 189. Již F. Curta přitom poukázal, že tyto dary byly později přeposlány dalším přátelům (abatyši Cuniburg). Viz tamtéž, s. 80. K tomu srov. CURTA, F.: Merovingian, s. 681, pozn. 47.

[44] Viz dopis, který někdy po roce 737 poslal biskup Torthelm z Leicesteru Bonifácovi: *Per gerulum vero apicum tuorum modicum tibi munusculum, sed magni affectus pignus transmitto simul et indicans, quod omnia, que a parvitate nostra petere dignatus es, libentissime suscepimus* […]. *Fraterno itaque affectu salutantes vestram excellentiam et divinam deprecamur iugiter clementiam* […]. TANGL, M. (ed.): MGH : Epistolae selectae, 1: Die Briefe, s. 76. Případně viz též obtížně datovatelný dopis jisté anglosaské ženy jménem Cena, která Bonifácovi píše: I*am fateor tibi, carissime, quia licet te corporalibus oculis raro intuear, quod te tamen spiritalibus cordis luminibus iugiter aspicere non cesso. Et haec parva munuscula magis indicia caritatis sunt, quam ut tuae sanctitati digna sint. Et hoc tibi notum facio, quod usque ad finem vitae meae te semper in meis orarionibus recordor. Et te rogo per creditam amicitiam, ut meae parvitati fidelis sis, sicut in te credo, et ut mihi in tuis orationibus adiuvas, ut Deus omnipotens vitam meam secundum suam voluntatem disponat*. Tamtéž, s. 217.

[45] Viz výše zmíněný dopis, který po roce 732 poslala Bonifácovi jeptiška Leoba: *Rogo tuam clementiam, ut memorare digneris prioris amicitiae, quam iam dudum cum patre meo copulasti* […] *Hoc parvum munusculum mittere curavi, non ut dignum esset tue almitatis aspectui, sed ut memoriam parvitatis meae retines, ne longa locorum intercapidine oblivione tradas, quin immo vere dilectionis ligatura reliquum nodetur in evum*. Tamtéž, s. 52–53.

[46] *Interea pro signo veri amoris et devote amicitiae direximus tibi accipitrem unum et duos falcones, duo scuta et duas lances. Quae rogamus, licet digna non sint, munuscula tamen pro caritate benedictionis suscipere digneris*. Tamtéž, s. 142.

[47] Alespoň v pozn. lze dodat, že duchovní osoby ve franském prostředí měly lov s dravými ptáky zakázaný, nicméně velký společenský význam sokolnictví je mohl dostávat do blízkosti tehdejší světské elity, a proto byly tyto zákazy porušovány. Zákaz sokolnické praxe pro duchovní osoby obsahují např. ustanovení merovejských synod – viz SCHOLZ, Sebastian (Hg.): *Ausgewählte Synoden Galliens und des merowingischen Frankenreichs*. Darmstadt 2022, s. 138, 384. Na velký význam sokolnictví pro společnost poukazuje např. i míra podrobnosti, s jakou je o so-

Bonifác tak mohl poslat králi jestřába a dva sokoly jako symbol oddaného, láskou prodchnutého, a především věrného přátelství.

Při interpretaci případné symbolické roviny darů je však třeba velké opatrnosti. V případě loveckých ptáků lze totiž upozornit též na dopis, který Bonifácovi adresoval kentský králÆthelbert II. v letech 748–754, z něhož je dobře patrné, že král měl o sokoly opravdu zájem a případná symbolika pro něj byla spíše vedlejší. Král se patrně dozvěděl, že Bonifác poslal lovecké ptáky mercijskému králi, a proto v přátelském dopise (*amicalium litterarum*) Bonifáce žádá taktéž o lovecké ptáky a sám mu posílá symbolické dary: *Skrze posla těchto řádků posílá moje oddanost vaší ctihodnosti s velkou láskou některé dárky, a to stříbrný pohár, zevnitř zlacený, o váze tří a půl liber, a dva pláště. A tyto dary vám neposíláme s takovým záměrem, ani pro takovou zámin-ku, že bychom za ně toužili získat nějaké světské bohatství nebo jakoukoli jinou dočasnou odměnu. Ale o to více a z hlubin našeho srdce žádáme na kolenou o něco, co je mnohem důležitější, a sice aby ses uvolil podpořit nás pomocí svých mnohých a častých modliteb, protože dny jsou zlé a každý den se v tomto věku plném hanebností násobí mnohé a nečekané pohromy.* […] *Kromě toho od Vás žádám, abyste mi poskytl jednu věc, kterou pro Vás, jak se domnívám na základě toho, co se ke mně doneslo, nebude vůbec náročné získat, a to dva sokoly* […]. *Nakonec na závěr dopisu prosím, abys napsal zpátky tomu, kdo ti píše, a svými řádky mi ráčil dokázat, že věci, které jsem ti poslal, byly řádně odevzdány.*[48] Na pozadí tohoto dopisu králeÆthelberta II. lze zároveň dobře pozorovat nepsaná pravidla společenské hry, v jejichž rámci se rituál obdarování odehrával. Král nejprve explicitně uvedl, že své dary poslal, aniž očekává protidar – Bonifáce poprosil pouze o modlitbu. Následně však o pár řádků níže Bonifáce přímo požádal o dva sokoly. Tento dopis nám tedy mimo jiné poodhaluje společenskou praxi, podle níž obě strany dobře ví, že protidar je vyžadován, ačkoliv se tváří, že nikoliv.[49] Dárce tudíž i v raně karolinské společnosti cosi ztrácel jen zdánlivě.[50]

---

kolech pojednáno v dobovém zákoníku Bavorů (sepsán patrně mezi počátkem 7. a koncem první poloviny 8. stol.) – viz DEUTINGER, Roman (Hg.): *Lex Baioariorum : Das Recht der Bayern.* Regensburg 2017, s. 142, 144. K ar-cheologickým nálezům spojeným se sokolnictvím a možnostem jejich interpretace viz DOBIAT, Claus: Die Jagd in merowingischer Zeit. In: *Reiss-Museum Mannheim : Die Franken, Wegbereiter Europas : Vor 1500 Jahren : König Chlodwig und seine Erben*, 1. Mainz 1996, s. 720–722. K významu sokolnictví v raném středověku srov. přehledně ŠENK, Martin: Raně středověké počátky evropské sokolnické tradice. *Svět myslivosti* 25, 2023, č. 3, s. 34–35.

[48] Pisatel zde přechází volně mezi tykáním a vykáním, jakož i mezi první osobou singuláru a plurálu. *Per hunc quoque baiulum harum apicum reverentiae vestrae direxit devotio mea magna cum caritate nonnulla munuscula, id est caucum argenteum intus deauratum pensantem libras tres et semis et duo repte. Et haec exenia vobis non ea intentione neque occasione direximus, ut terrestre lucrum aliquod aut retributionem quampiam temporalem pro eis recipere desideramus. Sed multo magis genuclientes, quod multo magis necessarium est, totis visceribus efflagito mentis, ut quoniam dies mali sunt et multiplicantur cotidie variae et inprovise perturbationes in hoc saeculo scandalis pleno, multis nos ac crebris orationum tuarum suffragiis adiuvare digneris.* […] *unam rem preterea a vobis desidero mihi exhiberi, quam vobis adquirere valde difficile esse, iuxta quod mihi indicatum est, nullatenus reor: hoc est duos falcones,* […]. *Postremo autem in fine epistole precor, ut ad scribentem te rescribas et litteris tuis mihi manifesta-re digneris, ut ea, quae tibi direxi, bene sint reddita.* TANGL, M. (ed.): MGH : Epistolae selectae, 1: Die Briefe, s. 230–231. Ačkoliv se může jevit dar králeÆthelberta II. jako velice štědrý, je třeba pamatovat, že přeprava lovec-kých ptáků z kontinentu do Anglie musela být též náročná a nákladná. Viz TYRRELL, A. V.: Merovingian Letters, s. 191.

[49] Srov. teze P. Bourdieu o darech jako o domluvené společenské hře. P. Bourdieu mj. totiž tvrdil, že mezi darem (v tomto případě se jedná o zmínku o daru) a protidarem musí uběhnout určitý čas, aby nebyly vyjeveny vlastní zištné záměry dárce. BOURDIEU, Pierre: *The Logic of Practice*. Cambridge 1990, s. 103–109; TÝŽ: Marginalia : Some Additional Notes on the Gift. In: SCHRIFT, A. D. (ed.): The Logic, s. 231–240.

[50] Parafráze dle BATAILLE, G.: Prokletá část, s. 80.

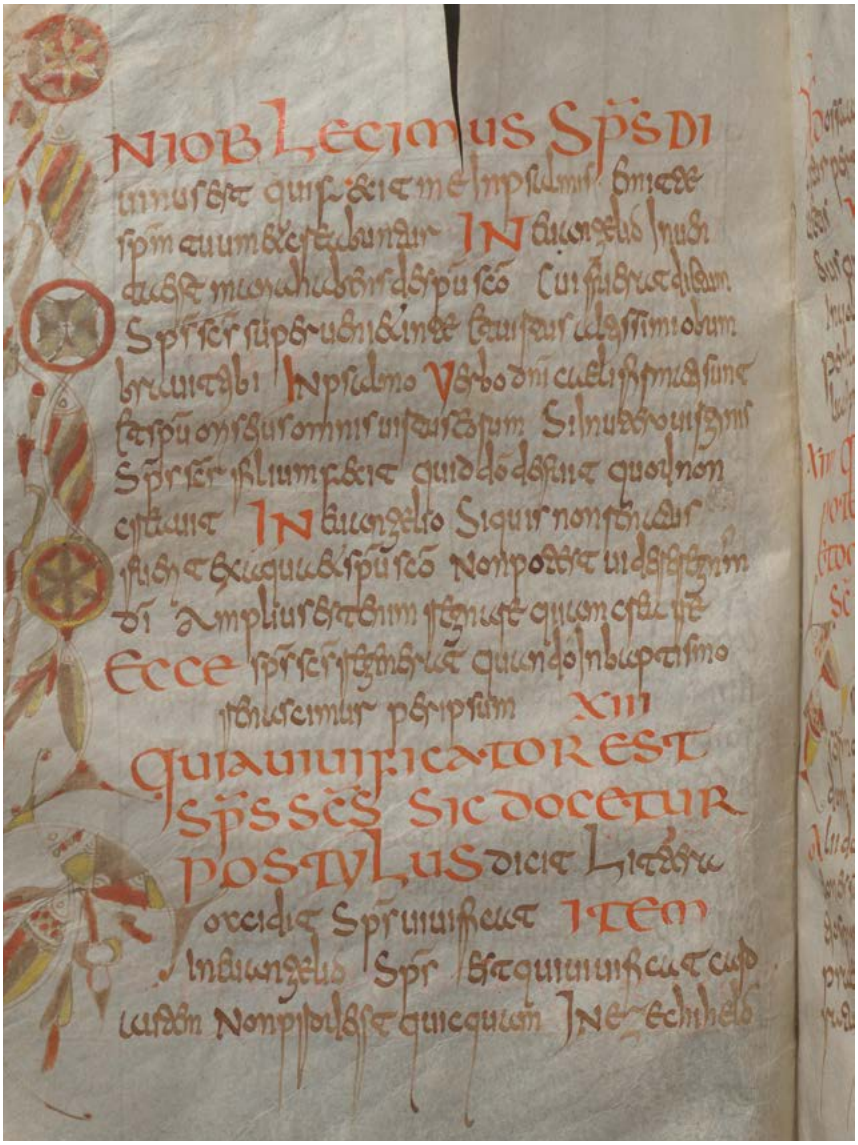

Obr. 2: Kodex Ragyndrudis (známý též jako Kodex Bonitafius II.), fol. 17v. Rukopis vznikl na konci 7. či na začátku 8. století a pravděpodobně patřil sv. Bonifácovi. Podle pozdější tradice se jedná o knihu, kterou si měl světec bránit hlavu před svými vrahy.

Závěr

Sv. Bonifác a jeho přátelé si navzájem zasílali rozličné dary – často se jednalo o knihy, ale také o oblečení, koření či lovecké ptáky. Některé z těchto darů měly spíše symbolický význam, většina předmětů však měla praktické využití. Okruh přátel, se kterými si Bonifác dary zasílal, zahrnoval duchovní osoby (například jeptišky a biskupy), a rovněž panovníky. Z korpusu Bonifácových dopisů je zřetelně patrné, že dary mohly hrát při budování přátelství důležitou úlohu. Na jednu stranu se sice jedná o obecnou kulturně-antropologickou konstantu – tedy o známý princip reciprocity –, na druhou stranu však důraz na předávání darů a četnost výskytu darů v souvislosti s tématem přátelství poukazují na to, jak velký význam mělo předávání darů jakožto svébytný rituál. V raně středověké společnosti, fungující převážně na orální bázi, sloužil rituál předávání darů k posílení přátelské vazby mezi danými jedinci. Ačkoliv se nemohli vídat osobně, dotyční přátelé prostředkovali své emoce a pocity alespoň symbolicky, skrze rozličné dary a dárky. Ty lze přitom v Bonifácově korespondenci nalézt jak v souvislosti s budováním duchovních přátelských vztahů, tak v kontextu formální „politické" roviny přátelství. Kultura darů patří k ritualizovanému světu středověkých „pravidel hry", ale lze ji zkoumat například i prizmatem takových badatelských směrů, jakými jsou dějiny emocí. Skutečnost, že o darech a přátelství dotyční korespondenti pojednávají na pozadí jiných sdělení, jež se týkají důležitějších záležitostí, může svědčit o tom, že předávání přátelských darů bylo běžnou, všeobecně uznávanou praxí. Příspěvek tak kromě jiného poukázal i na delší dějinnou perspektivu vztahu mezi dary a přátelstvím, jež nalezla svůj jistý vrchol v symbolickém a ritualizovaném světě vrcholného středověku.

Bibliografie

Tištěné prameny

DEUTINGER, Roman (Hg.): *Lex Baioariorum : Das Recht der Bayern*. Regensburg 2017.

DÜMMLER, Ernst (ed.): *Monumenta Germaniae Historica : Epistolae,* 1 : *Epistolae Merowingici et Karolini aevi I: Epistolae Austrasicae*. Berlin 1892, s. 111–153.

DÜMMLER, Ernst (ed.): *Monumenta Germaniae Historica : Epistolae 4 : Epistolae Karolini aevi II: Alcvini sive Albini epistolae*. Berlin 1895, s. 1–481.

KEMBLE, John M. (ed.): *Codex Diplomaticus Aevi Saxonici, I*. London 1839.

MALECZYŃSKY, Karol (ed.): *Monumenta Poloniae Historica Nova Series,* 2: *Galli Anonymi cronicae et gesta ducum sive principum Polonorum*. Krakau 1952.

PERTZ, Georg H. – WAITZ, Georg (eds.): *Monumenta Germaniae Historica : Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi,* 25: *Einhardi Vita Karoli Magni*. Hannover – Leipzig 1911.

SCHOLZ, Sebastian (Hg.): *Ausgewählte Synoden Galliens und des merowingischen Frankenreichs*. Darmstadt 2022.

TANGL, Michael (ed.): *Monumenta Germaniae Historica : Epistolae selectae,* 1: *Die Briefe des heiligen Bonifatius und Lullus*. Berlin 1916.

WAITZ, Georg (ed.): *Monumenta Germaniae Historica : Scriptores, 15,1: Vita Leobae abbatissae Biscofesheimensis*. Hannover 1887, s. 121–131.

Literatura

AAIJ, Michel: The Boniface Correspondence. In: AAIJ, Michel – GODLOVE, Shannon (eds.): *A Companion to Boniface*. Leiden – Boston 2020, s. 123–151.

ALTHOFF, Gerd: *Amicitiae und Pacta : Bündnis, Einigung, Politik und Gebetsgedenken im beginnenden 10. Jahr-*

hundert. Hannover 1992.
ALTHOFF, Gerd: *Otto III*. Darmstadt 1996.
ALTHOFF, Gerd: *Spielregeln der Politik im Mittelalter : Kommunikation in Frieden und Fehde*. Darmstadt 2014.
ALTHOFF, Gerd: *Verwandte, Freunde und Getreue : Zum politischen Stellenwert der Gruppenbindungen im früheren Mittelalter*. Darmstadt 1990.
BATAILLE, Georges: *Prokletá část : Teorie náboženství*. Praha 1998.
BOURDIEU, Pierre: Marginalia : Some Additional Notes on the Gift. In: SCHRIFT, Alan D. (ed.): *The Logic of the Gift : Toward an Ethic of Generosity.* New York – London 1997, s. 231–241.
BOURDIEU, Pierre: *The Logic of Practice*. Cambridge 1990.
CURTA, Florin: Gift-giving and Violence in Bulgaria and Poland : A Comparative Approach to Ruling Strategies in the Early Middle Ages. In: MOŹDZIOCH, Sławomir – WISZEWSKI, Przemysław (eds.): *Consensus or Violence? : Cohesive Forces in Early and High Medieval Societies (9th–14th c.)*. Wroclaw 2013, s. 113–144.
CURTA, Florin: Merovingian and Carolingian Gift Giving. *Speculum* 81*,* 2006, č. 3, s. 671–699.
DAVIES, Wendy – FOURACRE, Paul (eds.): *The Languages of Gift in the Early Middle Ages*. Cambridge 2010.
DENDORFER, Jürgen – PATZOLD, Steffen (Hg.): *Tenere et habere : Leihen als soziale Praxis im frühen und hohen Mittelalter*. Ostfildern 2023.
DERRIDA, Jacques: *Given Time : I. Counterfeit Money*. Chicago – London 1991.
DOBIAT, Claus: Die Jagd in merowingischer Zeit. In: *Reiss-Museum Mannheim : Die Franken, Wegbereiter Europas : Vor 1500 Jahren : König Chlodwig und seine Erben*, 1. Mainz 1996, s. 720–722.
EPP, Verena: *Amicitia* : *Zur Geschichte personaler, sozialer, politischer und geistlicher Beziehungen im frühen Mittelalter*. Stuttgart 1999.
EPP, Verena: Rituale frühmittelalterlicher „amicicia". In: ALTHOFF, Gerd (Hg.): *Formen und Funktionen öffentlicher Kommunikation im Mittelalter*. Stuttgart 2001, s. 11–24.
FÖRSTER, Josef (přel.): *Gallus Anonymus : Kronika a činy polských knížat a vládců*. Praha 2009.
FOURACRE, Paul: The Use of the Term Beneficium in Frankish sources : A Society Based on Favours. In: DAVIES, Wendy – FOURACRE, Paul (eds.): *The Languages of Gift in the Early Middle Ages*. Cambridge 2010, s. 62–88.
FRIED, Johannes: *Karl der Grosse : Gewalt und Glaube*. München 2018.
GARNIER, Claudia*: Amicus amicis, inimicus inimicis : Politische Freundschaft und fürstliche Netzwerke im 13. Jahrhundert*. Stuttgart 2000.
GOETZ, Hans W.: „Beatus Homo qui invenit amicum" : The Concept of Friendship in Early Medieval Letters of the Anglo-Saxon Tradition on the Continent (Boniface, Alcuin). In: HASELDINE, Julian P. (ed.): *Friendship in Medieval Europe*. Stroud 1999, s. 124–136.
GRÜNBART, Michael (Hg.): *Geschenke erhalten die Freundschaft : Gabentausch und Netzwerkpflege im europäischen Mittelalter*. Berlin 2011.
HACK, Achim T.: *Abul Abaz : Zur Biographie eines Elefanten*. Badenweiler 2011.
HASELDINE, Julian P.: Friendship Networks in Medieval Europe : New Models of a Political Relationship. *Amity* : *The Journal of Friendship Studies* 1, 2013, s. 69–88.
JÍLEK, Jan – KALHOUS, David: Studie o slonovi : Darování exotického zvířete jako prostředek politické komunikace v antice a raném středověku. In: UNGERMAN, Šimon – PŘICHYSTALOVÁ, Renáta (eds.): *Zaměřeno na středověk : Zdeňku Měřínskému k 60. narozeninám*. Praha 2010, s. 549–565.
MATHISEN, Raplh W.: Desiderius of Cahors : Last of the Romans. In: DIEFENBACH, Steffen – MÜLLER, Gernot M. (eds.)*: Gallien in Spätantike und Frühmittelalter : Kulturgeschichte einer Region*. Berlin 2013, s. 455–469.
MAUSS, Marcel: *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*. Praha 1999.
MCGUIRE, Brian P.: *Friendship and Community : The Monastic Experience, 350–1250*. Ithaca – London 2010.
PALMER, James T.: *Anglo-Saxons in a Frankish World, 690–900*. Turnhout 2009.
RAZIM, Jakub: *Věrní Přemyslovci a barbarští Čechové : Česko-říšské vztahy v raném a vrcholném středověku*. Praha 2017.
ROSENWEIN, Barbara H.: *Emotional Communities in the Early Middle Ages*. Ithaca – London 2006.
SCHIEFFER, Rudolf: Boniface : His Life and Work. In: AAIJ, Michel – GODLOVE, Shannon (eds.): *A Companion to Boniface*. Leiden – Boston 2020, s. 9–26.
SCHIEFFER, Theodor: *Winfrid-Bonifatius und die christliche Grundlegung Europas*. Darmstadt 1972.
SCHRIFT, Alan D. (ed.): *The Logic of the Gift : Toward an Ethic of Generosity.* New York – London 1997.
SIGNORI, Gabriela: „Geschenke erhalten die Freundschaft" : Freundschaftsideal und Freundschaftspraxis in der mittelalterlichen Briefliteratur. In: GRÜNBART, Michael (Hg.): *Geschenke erhalten die Freundschaft : Gabentausch und Netzwerkpflege im europäischen Mittelalter*. Berlin 2011, s. 187–208.
SMETANOVÁ, Zuzana – ŠENK, Martin: Sexualita Alkuina z Yorku a metodologická otázka studia „homoerotického" jazyka ve středověku. *Slovo a smysl* 19, 2022, č. 41, s. 13–26. DOI: https://doi.

org/10.14712/23366680.2022.3.1.
SUCHÁNEK, Drahomír: Východofranská říše mezi decentralizací a jednotou : Příspěvek k integraci franského prostoru po vymření karolínské dynastie. In: IZDNÝ, Jakub a kol.: *Amicis omnia sunt communia : Integrace a dezintegrace v dějinách, společnosti a literatuře*. Praha 2022, s. 63–75.
ŠENK, Martin: Přátelství v korespondenci Alkuina z Yorku. *Studia Theologica* 25, 2023, č. 2, s. 47–71. DOI: https://doi.org/10.5507/sth.2023.029.
ŠENK, Martin: Raně středověké počátky evropské sokolnické tradice. *Svět myslivosti* 25, 2023, č. 3, s. 34–35.
ŠENK, Martin: Review : Williard, Hope : Friendship in the Merovingian Kingdoms : Venantius Fortunatus and His Contemporaries. *Listy filologické* 145, 2022, č. 3–4, s. 445–448.
TYRRELL, Alice V.: *Merovingian Letters and Letter Writers*. Turnhout 2019.
WILLIARD, Hope*: Friendship in the Merovingian Kingdoms : Venantius Fortunatus and His Contemporaries*. Leeds 2022.
ZELENKA, Jan: *Beneficium et feudum : Podoba a proměny lenního institutu*. Praha 2016.

Summary

Friendship and Gift-giving in the Correspondence of Winfried / Boniface

This article explores the relationship between friendship and gift-giving in the early Middle Ages. Friendship and its associated rituals are understood as part of the ‚rules of the game' that shaped medieval society. Following the rejection of the thesis of the Frankish origins of feudalism by contemporary scholarship, it seems even more important to study the world of medieval symbols, rituals and unwritten rules of the game.

The gift-giving ritual served to establish friendly relations and to strengthen friendships, which is particularly evident in the High Middle Ages. This study explores the Frankish roots of this symbolic communication.

Using the corpus of Saint Boniface's correspondence as an example, it is shown that gifts played a major role in building friendships. Saint Boniface and his friends sent numerous gifts to each other, from books to clothing and spices to hunting birds. On one hand, gift-giving is a general cultural and anthropological constant – the well-known principle of reciprocity. On the other hand, the emphasis on gift-giving and the frequency of gift-giving in connection with the theme of friendship indicates the importance of gift-giving as a distinctive ritual.

In early medieval society, which operated largely on an oral basis, the gift-giving ritual strenghtened the bonds of friendship between individuals. Although they could not see each other in person, friends mediated their emotions and feelings symbolically, through various gifts and presents. Gifts can be found in Boniface's correspondence both in the context of building spiritual friendships and in the context of the formal „political" level of friendship.